

Tussentijdse rapportage van Ctgb tbv beantwoording Motie 19.

Datum: 1 april 2011

Van: 5.1.2.e en 5.1.2.e

'Motie 19' van tweedekamerlid Ouwehand (Partij voor de Dieren) is op 17/02/2011 door de tweede kamer aangenomen. De motie luidt:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat wetenschappers een verband zien tussen bestrijdingsmiddelen die behoren tot de klasse neonicotinoïden en de voortgaande bijensterfte;

constaterende dat bij de toelating van bestrijdingsmiddelen onvoldoende rekening is gehouden met de (cumulatieve) effecten van deze middelen op de gezondheid van de bijenpopulatie;

overwegende dat de regering aangeeft dat er meer onderzoek nodig is om dit verband inderdaad vast te stellen;

verzoekt de regering, de reeds toegelaten bestrijdingsmiddelen die behoren tot de klasse neonicotinoïden opnieuw te toetsen op de effecten op de gezondheid van bijen, en hierbij ook expliciet eventuele sublethale effecten mee te nemen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Beoordeling van bijen tot op heden

Beoordelingsmethodiek

Het nationale toetsingskader voor de beoordeling van het risico voor bijen is gelijk aan het Europese toetsingskader. Op basis van dat kader worden de volgende subletale effecten reeds standaard betrokken in de beoordeling:

- effecten op gedrag;
- vlucht-en/of foerageeractiviteit;
- broedontwikkeling;
- stuifmeel- en nectaropslag;
- effecten op gedrag;
- gewicht van het volk.

In de Europese beoordeling t.b.v. de plaatsing van de neonicotinoïden op de Annex is in aanvulling op het standaard toetsingskader extra aandacht besteed aan het kwantificeren van risico's voor bijen als gevolg van subletale effecten en aan de met de systemische werking samenhangende blootstellingrouten. Deze beoordelingsmethodiek is vastgelegd in de meest recente EPPO richtlijn (2010).

Bij Europese stofbeoordeling worden de risico's van een stof beoordeeld voor een beperkt aantal toepassingen. Er wordt een eindpuntenlijst vastgesteld met de eindpunten uit de op dat moment beschikbare studies. Indien tenminste voor één van de beoordeelde toepassingen een acceptabel risico verwacht wordt, wordt tot plaatsing overgegaan.

Het is echter mogelijk dat voor bepaalde aspecten de risico's op Europees niveau nog niet volledig zijn afgekaart maar dat toch tot plaatsing op Annex I wordt besloten. Dit wordt dan aangegeven in de plaatsingsrichtlijn en/of de EFSA conclusie. Zo is voor imidacloprid in de EFSA conclusie gezegd:

Overall it is concluded that the spray applications of imidacloprid pose a high risk to bees. Risk

mitigation is required for the use in orchards. The risk to bees is considered to be low if the product is not applied during flowering and if flowering weeds are removed/mown before the product is applied. However it should be noted that bees potentially foraging in the off-crop area would still be exposed via spray drift and hence not be protected by the suggested risk mitigation measure.

Dit off-field risico is een onderwerp dat dan verder op lidstaatniveau moet worden beschouwd.

Herbeoordelingsregime

Enmaal in Nederland afgegeven toelatingen worden regelmatig herbeoordeeld. Dit vindt standaard plaats elke 10 jaar en na plaatsing van een stof op Annex I van 91/414/EEG (voor gewas) of 98/8/EG (voor biociden). Bij plaatsing van een stof op Annex I wordt een uiterste herregistratiedatum vastgesteld, waarvoor lidstaten hun toelatingen moeten herbeoordelen. Als herregistratiedatum voor een bepaalde stof nog niet is gepasseerd, kan het zijn dat een toegelaten middel nog niet volgens de laatste inzichten beoordeeld is.

Herbeoordeling van een middel gebeurt op basis van de definitieve, Europees vastgestelde, eindpuntenlijst. In de eindpunten-lijst zijn de voor de stof beschikbare studies opgenomen. Bij de nationale herbeoordeling wordt gekeken in hoeverre deze eindpunten relevant zijn voor het aangevraagde gebruik. Als ná plaatsing nieuwe studies beschikbaar komen, worden deze ook meegenomen in de nationale beoordeling. Dit is regelmatig zo, bijvoorbeeld omdat de in Nederland voorgestelde toepassingen afwijken van de toepassingen die op Europees niveau beoordeeld zijn of omdat de toelatinghouder studies uitgevoerd heeft om risico's af te dekken die op Europees niveau nog niet waren afgekaart.

Ook relevante openbare literatuur wordt gebruikt.

Scope van motie 19

In Nederland (evenals in Europa) zijn zeven stoffen toegelaten die tot de chemische klasse van de neonicotinoïden behoren. Slechts drie hiervan zijn echter acuut zeer toxisch voor honingbijen: clothianidin, imidacloprid en thiamethoxam. Voor deze drie stoffen is in maart 2010 de plaatsingsrichtlijn (Annex I van 91/414/EEG) aangepast met *additional provisions to protect honeybees*. Voor de andere neonicotinoïden is dit niet gebeurd. Daarnaast is er één stof die geen neonicotinoïde is, maar wel een grote toxiciteit voor honingbijen heeft, persistent is en waarvoor de plaatsingsrichtlijn is aangepast: fipronil. Zie onderstaande tabel.

stofnaam	laagste LD50 honingbij ug a.s./bee	Aanpassing plaatsingsrichtlijn zaadcoating	Chemische klasse
clothianidin	0.00379	ja	Neonicotinoïde ¹
imidacloprid	0.0037	ja	Neonicotinoïde ¹
thiamethoxam	0.005	ja	Neonicotinoïde ¹
fipronil	0.00417	ja	Pyrazool ¹
acetamiprid	8.09	nee	Neonicotinoïde ¹
thiacloprid	17.32	nee	Neonicotinoïde ¹
flonicamid	>51.1	nee	Neonicotinoïde ²

¹ Compendium Pesticide Common Names van Alan Wood

² In het Compendium staat flonicamid als "unclassified insecticide" vermeld. Volgens de EFSA conclusie is flonicamid echter een *nicotinoid insecticide*

Op basis van bovenstaande stelt het Ctgb voor niet álle neonicotinoïden te beschouwen maar alleen die met grote toxiciteit voor honingbijen, en fipronil toe te voegen. Motie 19 is dan relevant voor de vier stoffen clothianidin, imidacloprid, thiamethoxam en fipronil.

Op basis van deze vier stoffen zijn in totaal 55 middelen op de markt in Nederland (dd. 18 februari 2011):

	Gewasbeschermingsmiddel	Biocide	
Professioneel	18 (+ 2 afgeleide)	12 (+ 4 afgeleide)	
Niet-professioneel	4 (+ 3 afgeleide)	4 (+ 11 afgeleide)	
Totaal	22 + 5 afgeleide = 27	14 (+ 14 afgeleide) = 28*	55

*3 middelen hebben zowel professionele als niet-professionele toepassing.

In Bijlage I is een overzicht opgenomen van middelen op basis van de stoffen clothianidin, imidacloprid, thiamethoxam en fipronil.

Uitwerking motie 19

De herbeoordeling van de 55 middelen wordt uitgevoerd op basis van de Europese eindpuntenlijst, nieuwe door de toelatinghouders uitgevoerde studies en openbare literatuur. Deze nieuwe studies zijn recent geleverd, ofwel in het kader van lopende aanvragen die nog niet aan de beoordelingsfase toe waren, ofwel in het kader van deze herbeoordeling. Net als in de normale herbeoordelingsprocedure moeten De nieuwe studies en de openbare literatuur wordt eerst samengevat en geëvalueerd worden op betrouwbaarheid en bruikbaarheid. Dit kost tijd. Als gevolg daarvan is gekozen om de herbeoordeling in de 2 fasen uit te voeren. Voor de herbeoordeling wordt gebruik gemaakt van het meest actuele toetsingskader vastgelegd in EPPO richtlijn (2010). Deze methodiek is nog niet formeel aangestuurd, maar wordt toegepast om op adequate wijze de risico's van dit type stoffen te kunnen beoordelen.

Eerste fase van de herbeoordeling

Een eerste voorlopige herbeoordeling is opgesteld op basis van de definitieve, Europees vastgestelde, eindpuntenlijst, die direct beschikbaar is. Voor thiamethoxam zijn de nieuwe studies reeds samengevat en geëvalueerd, zodat deze ook zijn betrokken in de voorlopige beoordeling. Deze eerste fase wordt/is opgeleverd op 1 april 2011.

Tweede fase van de herbeoordeling

In de definitieve herbeoordeling worden de nieuwe studies en openbare literatuur meegenomen. De versnelde samenvatting en evaluatie van de nieuwe studies en de analyse van de openbare literatuur vindt nu plaats. Nieuwe studies zijn aanwezig voor fipronil, clothianidin en imidacloprid. Voor de te herbeoordelen stoffen, met name imidacloprid, zijn de afgelopen jaren veel publicaties verschenen in de openbare literatuur.

In april en mei worden de Collegebesluiten voorbereid. In juni vindt de Collegebehandeling plaats. Het is mogelijk dat aanvullende gegevens nodig zijn (bijvoorbeeld om extrapolatie van gegevens in de DAR naar nieuwe toepassingen te onderbouwen). De firma's moeten dan tijd krijgen om deze gegevens te genereren. Hierdoor zou de doorlooptijd van de herbeoordeling kunnen oplopen tot maximaal twee jaar. In de afstemming over de definitieve adviesvraag moet worden besproken hoe hiermee wordt omgegaan. Daarbij wordt ook afgewogen of het nodig is risicobeperkende maatregelen voor te schrijven voor de duur van deze periode.

Resultaat van de eerste fase van de herbeoordeling

Op basis van de voorlopige herbeoordeling in de eerste fase kan worden geconcludeerd dat:

-spuittoepassingen mogelijk een risico vormen voor off-field organismen. Hoe groot het risico is, is pas duidelijk na de tweede fase herbeoordeling. Oplossingsrichtingen zijn mogelijk het voorschrijven van driftreducerende maatregelen ter reductie van de off-field blootstelling en het voorschrijven dat niet gespoten mag worden in geval van bloeiende bermen. Mogelijk geeft de laatste restrictie problemen bij de uitvoering en handhaving. Gedurende fase twee wordt onderzocht of het wenselijk is deze maatregelen voor te schrijven. Op dit moment is niet duidelijk of voor alle middelen de risicobeperkende maatregelen afdoende zijn om het

risico weg te nemen. Het lijkt erop dat de spuittoepassing in boomgaarden van imidacloprid (relevant bij 2 middelen) en de spuittoepassing in hoge boomkwekerijgewassen (relevant bij 1 middel) niet toelaatbaar zijn.

Daarnaast kan niet worden uitgesloten dat er voor dit type toepassing risico's zijn voor bijen door blootstelling aan bloeiende onkruiden en/of volggewassen. Voor oplossingsrichtingen voor dit risico zie hieronder.

-zaaizaadtoepassing, als gevolg van de persistentie van deze stoffen, mogelijk een risico vormen voor bijen door blootstelling aan bloeiende volggewassen. Hoe groot het risico is, is pas duidelijk na de tweede fase herbeoordeling. Oplossingsrichting is mogelijk het voorschrijven dat er geen bloeiende volggewassen mogen worden geteeld na toepassing van zaaizaad gecoat met deze stoffen. Aangezien van telers niet wordt verwacht dat zij bijhouden met welke stof het gebruikte zaad is gecoat en restricties op geïmporteerd zaad niet altijd duidelijk zijn opgenomen, kan dit tot problemen leiden bij de uitvoering en handhaving. In het kader van de implementatie van de Verordening gewasbescherming en IMP wordt gedurende fase twee onderzocht of deze maatregelen voor kunnen worden geschreven. Op dit moment is niet duidelijk of voor alle middelen de risicobeperkende maatregelen afdoende zijn om het risico weg te nemen.

- grondbehandeling en granulaat, voor deze toepassing gelden de hierboven genoemde risico's via volggewassen en bloeiende onkruiden ook.

- niet-professionele toepassingen, hiervoor geldt voor buitentoepassingen dat de risico's voor bijen onaanvaardbaar zijn aangezien er niet op gerekend mag worden dat restrictiezinnen opgevolgd worden. De buitentoepassingen dienen ingetrokken te worden.

In Bijlage II is een overzicht opgenomen van de testen die zijn meegenomen in de herbeoordeling en de daarin onderzochte subletale effecten. In Bijlage III is het resultaat van de eerste fase herbeoordeling in meer detail uitgewerkt. Daarin staan ook stofspecifieke vragen, die hierboven niet genoemd zijn.

Bijlage I – overzicht van de middelen op basis van de voor Motie 19 relevante stoffen clothianidin, imidacloprid, thiamethoxam en fipronil.

1) Gewasbeschermingsmiddelen: Professioneel gebruik (grijs = afgeleide/parallel toelatingen)

toela-tingnr	middel-naam	toelating-houder	Expiratie-datum	werkzame stof(fen)	Toepassing(en)	Bijzin op WG?
13044	PONCHO BETA	Bayer CropScience B.V.	01/06/2018	clothianidine 400G/L # beta-cyfluthrin 53,3G/L	zaadcoating in bieten	nee
13276	PONCHO ROOD	Bayer CropScience B.V.	31/03/2018	clothianidine 600G/L	zaadcoating in snij- en korrelmaïs	Ja, zin ter voorkoming van risico via stofdrift, zie 1)
12802	MUNDIAL	BASF Nederland B.V.	01/12/2011	fipronil 500G/L	zaadcoating in bloemkool, boerenkool, broccoli, rodekool, savooienkool spitskool, spruitkool en witte kool.	Nee
12977	MUNDIAL	LTO Nederland	30/09/2011	fipronil 500G/L	zaadcoating in Chinese kool, Oosterse bladkolen en koolrabi.	Nee
13384	MUNDIAL	Productschap Akkerbouw	30/09/2011	fipronil 500G/L	zaadcoating in uien en sjalotten	Nee.
13321	MERIT TURF	Bayer CropScience B.V.	01/07/2020	imidacloprid 0,5%	Strooien in openbare grasvegetatie en graszodenteelt.	Gevaarlijk voor bijen en hommels. Gebruik dit product niet in de buurt van in bloei staand onkruid. Verwijder onkruid voordat het bloeit.
13178	ADMIRE	LTO Nederland	01/08/2011	imidacloprid	Traybehandeling (kort voor planten) of fytodrip (bij zaaien) in spruitkool, bloemkool en broccoli.	Nee.
13059	MONAMI	Bayer CropScience B.V.	01/04/2018	imidacloprid 17,5G/L # pencycuron 250G/L	Aardappelen, grondbehandeling tijdens poten.	Nee.

12942	ADMIRE O-TEQ	Bayer CropScience B.V.	31/01/2014	imidacloprid 350G/L	Gewasbehandeling in appel en peer, vruchtgroenten onder glas, bloemisterijgewassen buiten en onder glas, bloembol- en bloemknol, boomkwekerij en vaste planten, hop, pennenteel van witlof.	Gevaarlijk voor bijen en hommels, om de bijen te beschermen mag u dit product niet gebruiken op in bloei staande gewassen. Gebruik dit product niet op plaatsen waar bijen actief naar voedsel zoeken, gebruik dit product niet in de buurt van in bloei staand onkruid. Verwijder onkruid voordat het bloeit.
11662	AMIGO FLEX	Bayer CropScience B.V.	31/01/2014	imidacloprid 350G/L	Aardappelen, grondbehandeling tijdens poten.	Gevaarlijk voor bijen en hommels, om de bijen te beschermen mag u dit product niet gebruiken op in bloei staande gewassen. Gebruik dit product niet op plaatsen waar bijen actief naar voedsel zoeken, gebruik dit product niet in de buurt van in bloei staand onkruid. Verwijder onkruid voordat het bloeit.
11483	ADMIRE	Bayer CropScience B.V.	31/01/2014	imidacloprid 70%	Gewasbehandeling in appel en peer, vruchtgroenten onder glas, bloemisterijgewassen buiten en onder glas, bloembol- en bloemknol, boomkwekerij en vaste planten.	Gevaarlijk voor bijen en hommels. Om de bijen en hommels te beschermen mag u dit product niet gebruiken op in bloei staande gewassen. Gebruik dit product niet op plaatsen waar bijen en hommels actief naar voedsel zoeken. Gebruik dit product niet in de buurt van in bloei staand onkruid. Verwijder onkruid voordat het bloeit.
11455	GAUCHO	Bayer CropScience B.V.	31/01/2014	imidacloprid 70%	Zaadcoating in suiker- en voederbieten.	Gevaarlijk voor bijen en hommels, om de bijen te beschermen mag u dit product niet gebruiken op in bloei staande gewassen. Gebruik dit product niet op plaatsen waar bijen actief naar voedsel zoeken, gebruik dit product niet in de buurt van in bloei staand onkruid. Verwijder onkruid voordat het bloeit.
11601	GAUCHO ROOD	Bayer CropScience B.V.	31/01/2014	imidacloprid 70%	Zaadcoating in mais.	Ja, zin ter voorkoming van risico via stofdrift, zie 1)
12341	GAUCHO TUINBOUW	Bayer CropScience B.V.	01/01/2014	imidacloprid 70%	Zaadcoating van sla, andijvie, kolen, prei.	Nee.

12679	ACTARA	Syngenta Crop Protection B.V.	01/11/2018	thiamethoxam 25%	Gewasbehandeling in aardappelen, bedekte teelt van knolbolbloemgewassen, onbedekte en bedekte teelt van bloemisterij- en boomkwekerij gewassen en vaste planten; Grondbehandeling van aardappelen.	Dit middel is gevaarlijk voor bijen en hommels. Om de bijen en andere bestuivende insecten te beschermen mag u dit product niet gebruiken op in bloei staande gewassen of op niet-bloeiende gewassen wanneer deze actief bezocht worden door bijen en hommels. Gebruik is wel toegestaan op bloeiende planten in de kas mits er geen bijen of hommels in de kas actief naar voedsel zoeken. Gebruik dit product niet wanneer bloeiende onkruid aanwezig zijn. Verwijder onkruid voordat het bloeit. Voorkom dat bijen en andere bestuivende insecten de kas binnenkomen door bijvoorbeeld alle openingen met insectengaas af te sluiten.
12913	CRUISER 350 FS	Syngenta Crop Protection B.V.	31/01/2017	thiamethoxam 350G/L	Zaadcoating in mais, erwten, peulen, kapucijners.	Ja, zin ter voorkoming van risico via stofdrift, zie 2)
12863	CRUISER SB	Syngenta Crop Protection B.V.	01/06/2011	thiamethoxam 600G/L	Zaadcoating in bieten.	Nee.
12852	CRUISER 70 WS	Syngenta Crop Protection B.V.	01/01/2021	thiamethoxam 70%	Zaadcoating in sla en andijvie.	Nee.
11547	IMEX-IMIDACLOPRID	R. van Wesemael B.V.	31/01/2014	imidacloprid 70%	Gewasbehandeling in appel en peer, vruchtgroenten onder glas, bloemisterijgewassen buiten en onder glas, bloembol- en bloemknol, boomkwekerij en vaste planten. Bijenzin op WG.	Zie Admire.

13363	KOHINOR 70 WG	Makhteshi m-Agan Holland B.V.	31/01/2014	imidacloprid 70%	Gewasbehandeling in appel en peer, vruchtgroenten onder glas, bloemisterijgewassen buiten en onder glas, bloembol- en bloemknol, boomkwekerij en vaste planten. Bijzin op WG.	Zie Admire.
-------	------------------	--	------------	---------------------	--	-------------

1)

Behandeld zaad mag bij het opzakken geen hoger stofgehalte hebben dan 0,75 g stof per 100.000 zaden (volgens de Heubach-methode).

Om de bijen te beschermen moet blootstelling via stofdrift geminimaliseerd worden. Om dit te bereiken dienen bij het uitzaaien van het behandelde zaad specifieke instructies gevolgd te worden die vermeld staan op de zakken behandeld zaad.

Het volgende moet worden vermeld op de zakken met behandeld zaad:

'Voor het zaaien

Breng bij het vullen het eventueel aanwezige stof onderin de zaaizaadzak niet over in de zaaimachine.

Bij het zaaien

Draag geschikte handschoenen bij hanteren van behandeld zaaizaad.

Zaai geen behandeld zaad bij sterke wind en zaai de aanbevolen hoeveelheid zaaizaad.

Wanneer een pneumatische zaaimachine wordt gebruikt, moet de luchtstroom met eventueel daarin aanwezig stof van behandeld zaad naar het grondoppervlak of in de grond worden gericht via zogenaamde deflectoren.'

2)

Voor de toepassing in snijmaïs en korrelmaïs geldt:

Behandeld zaad mag bij het opzakken geen hoger stofgehalte hebben dan 0,75 g stof per 100.000 zaden (volgens de Heubach-methode).

Voor de toepassing in landbouwerwten, doperwten, peulen, asperge-erwten, kapucijners en suikererwten geldt:

Behandeld zaad mag bij het opzakken geen hoger stofgehalte hebben dan 0,1 g stof per 100 kg zaden (volgens de Heubach-methode).

Om de bijen te beschermen moet blootstelling via stofdrift geminimaliseerd worden. Om dit te bereiken dienen bij het uitzaaien van het behandelde maïszaad specifieke instructies gevolgd te worden die vermeld staan op de zakken behandeld maïszaad.

Het volgende moet worden vermeld op de zakken met behandeld maïszaad:

Voor het zaaien

Breng bij het vullen het eventueel aanwezige stof onderin de zaaizaadzak niet over in de zaaimachine.

Bij het zaaien

Zaai geen behandeld zaad bij sterke wind en zaai de aanbevolen hoeveelheid zaaizaad.

Wanneer een pneumatische zaaimachine wordt gebruikt, moet de luchtstroom met eventueel daarin aanwezig stof van behandeld zaad naar het grondoppervlak of in de grond worden gericht via zogenaamde deflectoren.

2) Gewasbeschermingsmiddelen: Niet-professioneel gebruik (grijs = afgeleide/parallel toelatingen)

toela-tingnr	middel-naam	toelating-houder	Expiratie-datum	werkzame stof(fen)	Toepassing(en)	Bijezin op WG?
11998	ADMIRE N PIN	Bayer CropScience B.V.	31/01/2014	imidacloprid 2,5%	Plantenstaafje. Sierplanten in potten en bakken.	Dit middel is gevaarlijk voor bijen en hommels. Niet toegestaan is toepassing in bloeiende gewassen of in gewassen wanneer deze actief bezocht worden door bijen of hommels. Niet toegestaan is toepassing wanneer bloeiende onkruiden aanwezig zijn.
12115	PROVADO GARDEN	Bayer CropScience B.V.	31/01/2014	imidacloprid 5%	Gewasbehandeling in siergewassen en appels en peren of particuliere boomgaard, en aangietbehandeling in gazon.	Gevaarlijk voor bijen en hommels. Om de bijen en hommels te beschermen mag u dit product niet gebruiken op in bloei staande gewassen. Gebruik dit product niet op plaatsen waar bijen en hommels actief naar voedsel zoeken. Gebruik dit product niet in de buurt van in bloei staand onkruid. Verwijder onkruid voordat het bloeit.
13215	AXORIS QUICK-GRAN	Compo Benelux N.V.	31/01/2014	thiamethoxam 12,00G/KG	Granulaat voor in potten en bakken van sierplanten binnenshuis.	Nee.
13216	AXORIS QUICK-STICKS	Compo Benelux N.V.	31/01/2014	thiamethoxam 12,00G/KG	Pin voor in potten en bakken van sierplanten binnenshuis.	Nee.
12219	POKON PLANTSTICK	Pokon Nederland B.V.	31/01/2014	imidacloprid 2,5%	Sierplanten in potten en bakken. Restrictie: bijezin (niet op bloeiende planten etc).	Zie moedertoelating.

12945	ADMIRE N	Bayer CropScien ce B.V.	31/01/201 4	imidacloprid 5%	Gewasbehandel ing in siergewassen en appels en peren of particuliere boomgaard. Bijenrestrictiezin op etiket.	Zie moedertoelating
12919	GAZON- INSECT	Bayer CropScien ce B.V.	31/01/201 4	imidacloprid 5%	Aangietbehande ling in gazon. Bijenrestrictie op etiket.	Zie moedertoelating

3) Biociden: Professioneel gebruik (grijs = afgeleide/parallel toelatingen)

toela-tingnr	middel-naam	toelating-houder	Expiratie-datum	werkzame stof(fen)	Toepassing(en)	Bijzinnig op WG?
13074	MAXFOR CE QUANTUM	Bayer CropScience B.V.	01/07/2017	imidacloprid 0,31G/KG	Tegen mieren. Gel (visceuze druppels) die je met een pistool binnen of buiten, in nesten of op looppaden moet aanbrengen.	Nee.
13160	LURECT RON FLYBAIT	Denka Registrations B.V.	01/03/2019	imidacloprid 0,5%	Tegen vliegen. Korrels die je moet oplossen en dan op de muur etc smeert. In dierverblijfplaatsen.	Nee.
12665	QUICK BAYT	Bayer CropScience B.V.	01/02/2015	imidacloprid 0,5%	Tegen vliegen. Korrels die je moet oplossen en dan op de muur etc smeert. In dierverblijfplaatsen.	Nee.
13116	QUICK BAYT SPRAY	Bayer CropScience B.V.	01/10/2018	imidacloprid 10%	Tegen vliegen. Middel verspuiten op oppervlakten waar vliegen vaak zitten. Dierverblijfplaatsen en opslagplaatsen.	Nee.
13399	AGITA 10 WG	Novartis Consumer Health B.V.	01/12/2020	thiamethoxa m 10%	Tegen vliegen. Korrels die je moet oplossen en dan op de muur etc smeert. In dierverblijfplaatsen.	Nee.
13063	AMOS FLY FINISH	Bayer CropScience B.V.	01/02/2015	imidacloprid 0,5%	Tegen vliegen. Korrels die je moet oplossen en dan op de muur etc smeert. In dierverblijfplaatsen.	Nee.
13173	MS VB-08	Bayer CropScience B.V.	01/10/2018	imidacloprid 10%	Tegen vliegen. Middel verspuiten op oppervlakten waar vliegen vaak zitten.	Nee.

Bijlage II – Overzicht van testen en subletale effecten voor de stoffen clothianidin, imidacloprid, thiamethoxam en fipronil.

Imidacloprid

Voor imidacloprid zijn bij de Europese stofbeoordeling volgens 91/414/EEG de volgende (letale en subletale) parameters in laboratoriumtesten onderzocht:

- Mortaliteit na acute blootstelling;
- Mortaliteit na chronische blootstelling;
- Leervermogen;

Ook zijn veldtesten uitgevoerd waarin bijenvolken langere tijd zijn blootgesteld aan bloeiende gewassen die als zaad met imidacloprid behandeld waren, of waarin volken blootgesteld zijn aan bespoten gewassen. Hiermee zijn de langere-termijn effecten op bijenvolken in het veld onderzocht. Dit omvat de volgende (letale en subletale) parameters:

- Sterfte van volwassen bijen;
- Broedontwikkeling (eilegactiviteit, ontwikkelsucces tot larve, pop en adult);
- Vóórkomen van afwijkend gedrag;
- Vliegactiviteit;
- Opslag van stuifmeel en honing;
- Sterkte van het volk (gewicht en aantallen bijen).

Verder zijn gehalten van imidacloprid en metabolieten in stuifmeel en nectar gemeten in een aantal gewassen waarvan de zaden behandeld waren met imidacloprid.

Thiamethoxam

Voor thiamethoxam zijn bij de Europese stofbeoordeling volgens 91/414/EEG en in studies die later beschikbaar zijn gekomen de volgende (letale en subletale) parameters in laboratoriumtesten onderzocht:

- Mortaliteit na acute blootstelling;
- Mortaliteit na chronische blootstelling;
- Mortaliteit van larven na chronische blootstelling;
- Vermogen om terug te vliegen na foerageren;
- Voedselconsumptie;
- Trophallaxis (uitwisseling van voedsel tussen bijen);

Er zijn (semi-)veldtesten uitgevoerd waarin bijenvolken langere tijd zijn blootgesteld aan bloeiende gewassen die als zaad met thiamethoxam behandeld waren, of waarin volken blootgesteld zijn aan bespoten gewassen. Hiermee zijn de langere-termijn effecten op bijenvolken in het veld onderzocht. Dit omvat de volgende (letale en subletale) parameters:

- Sterfte van volwassen bijen;
- Broedontwikkeling (eilegactiviteit, ontwikkelsucces tot larve, pop en adult);
- Vóórkomen van afwijkend gedrag;
- Vliegactiviteit;
- Opslag van stuifmeel en honing;
- Sterkte van het volk (gewicht en aantallen bijen).

Ook zijn effecten op de zeer lange termijn onderzocht. In monitoringstudies werden volken vier jaar jaarlijks blootgesteld aan een bloeiend maïs- of koolzaadveld. Parameters in deze studies waren:

- Sterfte van volwassen bijen;
- Vóórkomen van afwijkend gedrag;
- Vliegactiviteit;
- Sterkte van het volk (gewicht en aantallen bijen).

- Vóórkomen van ziektes en plagen;
- Broedontwikkeling (eilegactiviteit, ontwikkelsucces tot larve, pop en adult);
- Gewicht van het volk
- Wintersterfte.

Verder zijn gehalten van imidacloprid en metabolieten in planten, bloemen, stuifmeel, nectar, honing en was gemeten in testen met gewassen waarvan de zaden behandeld waren met thiamethoxam en in onbehandelde volggewassen.

Vorming en toxiciteit van stof van behandeld maïszaad is onderzocht en er is een studie naar guttatie (het vormen van waterdruppeltjes op bladeren).

Fipronil

Voor fipronil zijn bij de Europese stofbeoordeling volgens 91/414/EEG de volgende parameter in laboratoriumtesten onderzocht:

- Mortaliteit na acute blootstelling

Er zijn semi-veldtesten uitgevoerd waarin bijenvolken langere tijd zijn blootgesteld aan bloeiende gewassen die als zaad met thiamethoxam behandeld waren. Hiermee zijn de langere-termijn effecten op bijenvolken onderzocht. Dit omvat de volgende (letale en subletale) parameters:

- Sterfte van volwassen bijen;
- Broedontwikkeling (eilegactiviteit, ontwikkelsucces tot larve, pop en adult);
- Vóórkomen van afwijkend gedrag;
- Vliegactiviteit;
- Sterkte van het volk (gewicht en aantallen bijen).

Verder zijn gehalten van fipronil en metabolieten in stuifmeel, nectar, honing, bladeren en bloemen gemeten in testen met zonnebloemen waarvan de zaden behandeld waren met thiamethoxam en in onbehandelde zonnebloem als volggewas op een veld waar eerder thiamethoxam gebruikt was.

Clothianidin

Voor clothianidin zijn bij de Europese stofbeoordeling volgens 91/414/EEG de volgende parameter in laboratoriumtesten onderzocht:

- Mortaliteit na acute blootstelling

Er zijn semi-veld- en veldtesten uitgevoerd waarin bijenvolken zijn blootgesteld aan bloeiende gewassen die als zaad met clothianidin behandeld waren. Hiermee zijn de langere-termijn effecten op bijenvolken onderzocht. Dit omvat de volgende (letale en subletale) parameters:

- Sterfte van volwassen bijen;
- Broedontwikkeling (eilegactiviteit, ontwikkelsucces tot larve, pop en adult);
- Vóórkomen van afwijkend gedrag;
- Vliegactiviteit;
- Honingproductie;
- Sterkte van het volk (gewicht en aantallen bijen);

Ook is in (semi-)veldtesten clothianidin in suikeroplossing, honing of in stuifmeel aan bijenvolken aangeboden.

Verder zijn gehalten van clothianidin en metabolieten in bijen, stuifmeel, nectar en honing gemeten in testen met gewassen waarvan de zaden behandeld waren met clothianidin.
NB Clothianidin is een metaboliet van thiamethoxam. In het dossier van thiamethoxam zijn meer gegevens over deze stof aanwezig. De toelatinghouders zijn verschillend.

Bijlage III – Resultaat eerste fase herbeoordeling

Gewasbeschermingsmiddelen

1) Spuittoepassingen professioneel

NB Restrictiezinnen ter voorkoming van directe blootstelling van bijen staan reeds op het etiket van al deze middelen.

Imidacloprid

Twee middelen zijn toegelaten in een groot aantal verschillende teelten.

Voor deze middelen zijn extra restrictiezinnen nodig ter voorkoming van risico via bloeiende volggewassen en onkruiden.

De veldtoepassing in boomgaarden (appel en peer) moet ingetrokken worden omdat geen adequate driftreducerende maatregel voorhanden is om het risico buiten het veld acceptabel te krijgen.

Voor de buitentoepassingen in bloemisterijgewassen, bloembol- en bloemknolgewassen, boomkwekerij en vaste planten zijn wel driftreducerende maatregelen mogelijk om te zorgen dat bijen buiten het veld geen schade ondervinden. Deze moeten nog vastgesteld worden.

Voor alle buitentoepassingen zijn aanvullende gegevens nodig in verband met de risico's via honingdauw en dient aangetoond te worden dat het lange-termijn risico acceptabel is.

Voor alle buitentoepassingen behalve die in boomgaarden zijn bovendien aanvullende gegevens nodig in verband met de risico's via het gewas zelf.

Voor de toepassingen in de kas is aanvullende informatie nodig over de wachtperiode na bespuiting waarna bestuivers weer in de kas mogen.

Thiamethoxam

Eén toegelaten middel (Actara) met toepassing in verschillende teelten: aardappel, knol- en bolbloemgewassen, bloemisterij- en boomkwekerijgewassen en vaste planten (zowel in de kas als in het veld).

De kastoepassingen voldoen aan de eisen zonder aanvullende vragen.

De veldtoepassing in hoge boomkwekerijgewassen ('opzetters') moet ingetrokken worden omdat geen adequate driftreducerende maatregel voorhanden is om het risico buiten het veld acceptabel te krijgen.

Voor de spuittoepassing in het veld in aardappels, knol- en bolbloemgewassen, bloemisterij- en boomkwekerijgewassen en vaste planten zijn wel driftreducerende maatregelen mogelijk om te zorgen dat bijen buiten het veld geen schade ondervinden. Deze moeten nog vastgesteld worden.

Voor de veldtoepassingen zijn bovendien aanvullende vragen nodig. Deze gaan over de risico's via foerageren op het gewas zelf, onkruiden en/of volggewassen. Voor allemaal dient aangetoond te worden dat het lange-termijn risico acceptabel is.

2) Grondbehandeling en granulaat professioneel

Imidacloprid

Twee middelen zijn toegelaten als grondbehandeling in aardappels tijdens het poten (zelfde dosering).

Voor deze middelen zijn extra restrictiezinnen nodig ter voorkoming van risico via bloeiende volggewassen.

Aanvullende gegevens zijn nodig in verband met de risico's via honingdauw en guttatie en in verband met de risico's voor hommels (die in tegenstelling tot honingbijen wél vliegen op stuifmeel van aardappelbloemen).

Eén middel is toegelaten als granulaat in professionele grasvelden (Merit Turf). De risico's hiervan worden laag ingeschat.

Eén middel (Admire) is toegelaten als dringend vereist middel in de teelt van spruitkool, bloemkool en broccoli. Voor alle gewassen zijn extra restrictiezinnen nodig ter voorkoming van risico via bloeiende onkruiden en bloeiende volggewassen. Voor alle gewassen zijn aanvullende gegevens nodig in verband met de risico's via honingdauw.

3) Zaadbehandeling professioneel

NB Het risico van stofdrift is reeds in 2010 herbeoordeeld en waar nodig (bij maïs en erwten) zijn toen restrictiezinnen toegevoegd.

Clothianidin:

Zaadbehandeling in maïs en in suikerbiet.

Voor beide teelten zijn aanvullende vragen nodig in verband met de risico's via volggewassen, guttatie en honingdauw. Waarschijnlijk zijn na de tweede fase restricties nodig ter voorkoming van bloeiende onkruiden en volggewassen.

Voor maïs is bovendien een aanvullende vraag nodig in verband met het lange-termijn risico van foerageren op het gewas zelf.

Fipronil:

Zaadbehandeling in verschillende koolsoorten en in ui en sjalot. De toelating in een deel van de teelten is slechts voor een beperkte periode (dringend vereist).

Voor alle teelten zijn aanvullende gegevens nodig in verband met de risico's voor het broed. Voor kolen zijn aanvullende gegevens nodig in verband met de risico's via honingdauw. Voor ui en sjalot zijn aanvullende gegevens nodig in verband met de risico's via bloeiende onkruiden en volggewassen. Mogelijk is voor deze teelten in de tweede fase een restrictie nodig ter voorkoming van bloeiende volggewassen. Waarschijnlijk is een restrictie nodig ter voorkoming van bloeiende onkruiden.

Imidacloprid

Zaadbehandeling in maïs, suiker- en voederbieten, sla, andijvie, kolen en prei.

Voor alle gewassen zijn extra restrictiezinnen nodig ter voorkoming van risico via bloeiende onkruiden. Het risico via bloeiende volggewassen is nog niet duidelijk, hiervoor zijn mogelijk ook restricties nodig.

Voor alle gewassen zijn aanvullende gegevens nodig in verband met de risico's via honingdauw en guttatie.

Thiamethoxam

Zaadbehandeling in maïs, erwten (inclusief peulen en kapucijners), suiker- en voederbieten, sla en andijvie.

Voor alle gewassen zijn extra restrictiezinnen nodig ter voorkoming van risico via bloeiende volggewassen en onkruiden.

Voor maïs en suikerbieten zijn aanvullende gegevens nodig in verband met de risico's via honingdauw.

Voor erwten is een aanvullende vraag nodig in verband met het lange-termijn risico van foerageren op het gewas zelf.

3) niet-professionele toepassingen

Imidacloprid

De buitentoepassing van het middel Admire N Pin, een staafje voor in plantenspotten leidt tot een onacceptabel risico voor bijen. Restrictiezinnen zijn voor niet-professionele gebruikers niet toereikend. Derhalve moet de buitentoepassing ingetrokken worden. De binnentoepassing is wel toelaatbaar.

De toepassingen van het middel Provado Garden, als bespuiting in siergewassen en boomgaarden en als aangietmiddel in grasvelden, hebben een onacceptabel risico voor bijen. Restrictiezinnen zijn voor niet-professionele gebruikers niet toereikend om dit risico op te heffen. Derhalve moeten de toepassingen van Provado Garden ingetrokken worden.

Thiamethoxam

Twee middelen, alleen voor gebruik binnenshuis. Dit behoeft geen aanpassing.

Biociden

De meeste biocidentoepassingen leiden niet tot blootstelling van honingbijen, ofwel omdat de toepassing niet in de buitenlucht is, ofwel omdat het middel een zodanige verschijningsvorm heeft dat bijen niet worden blootgesteld (lokdozen, granulaat). Voor deze middelen is het risico voor bijen derhalve acceptabel.

Bij een paar specifieke toepassingen kan blootstelling van bijen echter niet worden uitgesloten, zie hieronder.

Imidacloprid

Voor één middel tegen mieren (Maxforce Quantum) wordt voor de buitentoepassing een vraag gesteld over de aantrekkelijkheid voor bijen van het middel (een gel) en de risico's die hieruit voort komen. De binnentoepassing heeft een acceptabel risico voor bijen.

Bij de toepassing tegen vliegen in stallen (drie middelen) moet het risico via mest die naar buiten wordt uitgereden en dan door systemische werking in bloeiende planten terecht kan komen meegenomen worden. Op basis van de beoordeling hiervan in het Europese dossier wordt voor de Nederlandse toelatingen een acceptabel risico verwacht. Voor deze toepassing zijn geen extra aanvullende vragen of restricties nodig.

Thiamethoxam

Bij de toepassing tegen vliegen in stallen (één middel: Agita 10 WG) moet het risico via mest die naar buiten wordt uitgereden en dan door systemische werking in bloeiende planten terecht kan komen ook meegenomen worden. Dit risico is voor thiamethoxam in het Europese proces niet beoordeeld en gegevens ontbreken om het risico in te schatten. Daarom wordt een aanvullende vraag gesteld.